

ПЕДАГОГІЧНА ТЕХНОЛОГІЯ ОРГАНІЗАЦІЇ ПРОФЕСІЙНОГО РОСТУ КОМАНДИРІВ КУРСАНТСЬКИХ ПІДРОЗДІЛІВ ВИЩИХ ВІЙСЬКОВИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ ЗБРОЙНИХ СИЛ УКРАЇНИ В СИСТЕМІ ФІЗИЧНОЇ ПІДГОТОВКИ

EDUCATIONAL TECHNOLOGY ORGANIZATION OF PROFESSIONAL DEVELOPMENT OF COMMANDERS OF CADET DIVISIONS OF HIGHER MILITARY EDUCATIONAL ESTABLISHMENTS OF ARMED FORCES OF UKRAINE IN THE SYSTEM OF PHYSICAL TRAINING

УДК 355.233.22:355.12
DOI <https://doi.org/10.32843/2663-6085/2020/24-2.16>

Шемчук В.А.,
канд. пед. наук,
начальник науково-дослідного відділу
розвитку фізичного виховання,
спеціальної фізичної підготовки і спорту
Науково-дослідного центру проблем
фізичного виховання, спеціальної
фізичної підготовки і спорту

Петрачков О.В.,
канд. пед. наук, доцент, начальник

Федоренко О.О.,
науковий співробітник
науково-дослідного відділу
розвитку фізичного виховання,
спеціальної фізичної підготовки і спорту

Муштатов Ю.В.,
старший науковий співробітник
науково-дослідного відділу
розвитку фізичного виховання,
спеціальної фізичної підготовки і спорту

Коновалов Д.О.,
науковий співробітник
науково-дослідного відділу
розвитку фізичного виховання,
спеціальної фізичної підготовки і спорту
Науково-дослідного центру проблем
фізичного виховання, спеціальної
фізичної підготовки і спорту
Навчально-наукового інституту
фізичної культури
та спортивно-оздоровчих технологій
Національного університету оборони
України імені Івана Черняхівського

Стаття присвячена актуальним питанням удосконалення системи самоосвітньої діяльності офіцерів-командирів курсантських підрозділів у напрямі організації та проведення форм фізичної підготовки з підлеглим особовим складом (курсантами вищих військових навчальних закладів Збройних Сил України). Головною метою роботи є визначення, теоретичне обґрунтування та практична апробація педагогічних умов, необхідних для вдосконалення якості керівництва самоосвітою командирів курсантських підрозділів вищих військових навчальних закладів (ВВНЗ) Збройних Сил України (ЗСУ) у напрямі організації та проведення форм фізичної підготовки з підлеглим особовим складом. Під час дослідження членами науково-дослідної групи використані такі методи: теоретичний аналіз та узагальнення науково-методичної (спеціальної) літератури; аналіз інтернет-ресурсів; анкетування; педагогічні спостереження; методи математичної статистики; науковий інструментарій. У результаті дослідження нами встановлено, що педагогічне керівництво самоосвітою офіцерів курсової ланки є відносно тривалим процесом, який включає у свою структуру декілька етапів (мотиваційний, функціональний, прикладний, стресостійкий). Динаміка цього процесу залежить від індивідуально-типологічних та психологічних особливостей особистості офіцера, його професійної підготовленості та педагогічного уміння, а також рівня розвитку мотивації, уміння організувати самостійну роботу. Крім цього, під час саморозвитку проявляється ряд особливостей та залежностей, знання та облік яких дозволяє ефективно та раціонально використовувати технологію педагогічного управління зазначеним процесом. Результати дослідження впроваджені в систему професійної підготовки командирів курсантських підрозділів навчально-наукового інституту фізичної культури та спортивно-оздоровчих технологій Національного університету оборони України імені Івана Черняхівського. **Перспективи подальших досліджень, передбачають розроблення комплексу тестових завдань, спрямованих на формування у командирів курсантських підрозділів ВВНЗ ЗСУ методичних знань та практичних навичок у проведенні форм фізичної підготовки.**
Ключові слова: готовність, етапи, курсанти, методика, офіцери, педагогічні технології, теорія, практична підготовленість,

професійна підготовка, самоосвіта, фізична підготовленість.

The article is devoted to topical issues of improving the system of self-educational activities of officers-commanders of cadet units in the direction of organizing and conducting forms of physical training with subordinate personnel (cadets of higher military educational institutions of the Armed Forces of Ukraine). The main purpose of the work is to determine, theoretically substantiate and practical approbation of pedagogical conditions necessary to improve the quality of self-education management of commanders of cadet units of higher military educational institutions (HMEI) of the Armed Forces of Ukraine (AFU) in organizing and conducting forms of physical training with subordinate personnel. During the research the members of the research group used the following methods: theoretical analysis and generalization of scientific-methodical (special) literature; analysis of Internet resources; questionnaires; pedagogical observations; methods of mathematical statistics; scientific tools. As a result of the study, we found that the pedagogical guidance of self-education of course officers is a relatively long process, which includes in its structure several stages (motivational, functional, applied, stress-resistant). The dynamics of this process depends on the individual-typological and psychological characteristics of the officer's personality, his professional training and pedagogical skills, as well as the level of development of motivation, ability to organize independent work. In addition, during self-development there are a number of features and dependencies, knowledge and accounting of which allows you to effectively and efficiently use the technology of pedagogical management of this process. The results of the research are introduced into the system of professional training of commanders of cadet divisions of the educational-scientific institute of physical culture and sports-improving technologies of the National University of Defense of Ukraine named after Ivan Chernyakhovsky. Prospects for further research include the development of a set of test tasks aimed at forming in the commanders of cadet units of higher educational institutions of the Armed Forces of Ukraine methodological knowledge and practical skills in conducting forms of physical training.

Key words: readiness, stages, cadets, methods, officers, pedagogical technologies, theory, practical training, professional training, self-education, physical readiness.

Постановка проблеми у загальному вигляді. Результати контрольних перевірок із фізичної підготовки офіцерів-командирів курсантських підрозді-

лів вищих військових навчальних закладів (ВВНЗ) Збройних Сил України (ЗСУ) свідчить про те, що наявний рівень індивідуальної фізичної підготовле-

ності забезпечує виконання ними завдань за посадовими обов'язками. Однак під час контрольних заходів, спрямованих на визначення рівня сформованості теоретичних знань та практичних умінь у проведенні форм фізичної підготовки офіцерами курсової ланки, встановлено, що зазначені знання та практичні навички сформовані на недостатньому рівні та потребують відповідної корекції. Крім цього, контроль за самоосвітньою діяльністю офіцерів курсової ланки в системі їхньої професійної підготовки свідчить про недостатній рівень її ефективності, що потребує внесення відповідних змін та підкреслює актуальність обраного напрямку дослідження.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами та темами. Дослідження виконано у відповідності до плану науково-дослідної роботи і дослідно-конструкторських робіт науково-дослідного відділу розвитку фізичного виховання, спеціальної фізичної підготовки і спорту науково-дослідного центру проблем фізичного виховання, спеціальної фізичної підготовки і спорту навчально-наукового інституту фізичної культури та спортивно-оздоровчих технологій Національного університету оборони України імені Івана Черняхівського (2019–2020 рр.).

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Система організації професійної підготовки командирів курсантських підрозділів ВВНЗ ЗСУ та інших силових структур України в напрямі їх фізичного удосконалення розкриті в наукових працях: Балагури Л.О., Болотіна А.Є., Гладкова Г.І., Дудуса А.М., Жембровського С.М., Марищука В.Л., Ольхового О.М., Романчука С.В., Толока І.В., Червоного П.Д., Уліча В.Л., Чуха А.М., Шлямара І.Л., Щьоголева В.А., та інших учених.

Питанням формування педагогічних умов професійного самовдосконалення майбутніх офіцерів із використанням сучасних методів моделювання педагогічних систем і процесів присвячені роботи науковців: Діденка О.В. [1], Кошоліпа А.С. [2], Лодатка Є.О. [3], Некрасова С.М. [4], Огністого А.Н. [5] та інших провідних фахівців обраного напрямку дослідження.

У роботах Піддубного О.Г., Лисака Г.Г., Смірнова Б.П. [6], Ольхового О.М. [7], Глазунова С.І. [8], Романчука С.В. [9] та інших учених розглядаються актуальні питання мотивації до фізичного виховання офіцерів Збройних Сил України, в тому числі й офіцерів – командирів курсантських підрозділів.

Технології самоосвіти в галузі фізичної підготовки розкриваються в наукових працях: Перкатога Р.І. [10], Довмантовича Н.Г. [11] та інших фахівців (Авдеєва А.П., Жорова І.Я., Князева М.Л., Кузьменко Т.О., Назаренка Л.М.) вище зазначеного напрямку.

Варто також зауважити, що самоосвіта здійснюється у відповідності до самоорганізованості та дисциплінованості особистості офіцера у від-

повідності до їхніх індивідуально-типологічних та психологічних особливостей, крім цього, враховуються особливості організації та проведення форм фізичної підготовки з курсантами ВВНЗ ЗСУ (Любич Р.І., Турчинов А.В., Хацаюк О.В., Яреценко О.А., та ін.).

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Моніторинг науково-методичної та спеціальної літератури (інтернет-джерел) в напрямі організації та проведення форм фізичної підготовки з підлеглим особовим складом офіцерами курсантських підрозділів ВВНЗ ЗСУ, а також наявний недостатній рівень сформованості їхньої самоосвітньої діяльності дозволив нам визначити такі суперечності між:

1) високим рівнем індивідуальної фізичної підготовленості офіцерів курсової ланки та низьким рівнем теоретичних знань і практичних умінь в організації та проведенні форм фізичної підготовки з підлеглим особовим складом;

2) потребою у високопрофесійних кадрах курсової ланки та недостатніми педагогічними умовами формування навичок самоосвітньої діяльності, а також необхідних професійних компетентностей офіцерів.

Слід також зауважити, що, не дивлячись на значну кількість наукових робіт в обраному нами напрямі дослідження, питанням формування педагогічних умов необхідних для удосконалення якості керівництва самоосвітою командирів курсантських підрозділів ВВНЗ ЗСУ у напрямі організації та проведення форм фізичної підготовки з підлеглим особовим складом нами не виявлено, що потребує додаткового дослідження. Таким чином, у відповідності до моніторингу науково-методичної та спеціальної літератури, попередніх досліджень в зазначеному напрямі [12] нами визначено сутність самоосвіти командирів курсової ланки ВВНЗ у напрямі фізичного розвитку та удосконалення військовослужбовців ЗСУ, що дозволяє скорегувати тему та завдання дослідження.

Мета статті – визначити, теоретично обґрунтувати та практично апробувати педагогічні умови, необхідні для вдосконалення якості керівництва самоосвітою командирів курсантських підрозділів ВВНЗ ЗСУ у напрямі організації та проведення форм фізичної підготовки з підлеглим особовим складом.

Для досягнення мети дослідження планувалося вирішити такі завдання:

1) здійснити аналіз науково-методичної та спеціальної літератури в напрямі організації професійної підготовки командирів курсантських підрозділів ВВНЗ ЗСУ та інших силових структур України в системі фізичної підготовки військовослужбовців;

2) визначити кореляційний зв'язок встановлений між стійкою мотивацією до самоосвіти у командирів курсової ланки ВВНЗ ЗСУ в галузі фізичної

підготовки та якісної організації форм фізичної підготовки з підлеглим особовим складом;

3) визначити структуру готовності командирів курсової ланки до самоосвіти в системі професійної підготовки;

4) визначити умови, які необхідні для покращення якості педагогічного керівництва самоосвітою офіцерів курсової ланки ВВНЗ ЗСУ;

5) апробувати педагогічні умови, необхідні для вдосконалення якості керівництва самоосвітою командирів курсантських підрозділів ВВНЗ ЗСУ у напрямі організації та проведення форм фізичної підготовки з підлеглим особовим складом.

Виклад основного матеріалу. Дослідження проведено на базі навчально-наукового інституту фізичної культури та спортивно-оздоровчих технологій Національного університету оборони України імені Івана Черняхівського (2019–2020 р.р.). З метою якісного відпрацювання завдань та досягнення мети дослідження було створено науково-дослідну групу, до якої були залучені провідні учені та практики обраного напрямку дослідження (к.п.н., доц. Петрачков О.В., к.п.н. Шемчук В.А., заслужений тренер України Хацаюк О.В., Федоренко О.О., Муштатов Ю.В. Коновалов Д.О.).

На першому етапі дослідження (лютий – квітень 2019 рр.) здійснено аналіз науково-методичної та спеціальної літератури в напрямі організації професійної підготовки командирів курсантських підрозділів ВВНЗ ЗСУ та інших силових структур України в системі фізичної підготовки військовослужбовців. Проведений нами моніторинг самоосвітньої діяльності командирів курсової ланки зазначеної силової структури в системі фізичної

підготовки свідчить про те, що педагогічне керівництво цим процесом повинно бути спрямоване на: визначення основних способів самонавчання та самостійної роботи; розвиток в офіцерів курсової ланки внутрішніх мотивів до самоосвіти; розвиток впевненості у власних силах та здібностях під час самоосвітньої діяльності.

На другому етапі дослідження (травень 2019 – травень 2020 рр.), членами науково-дослідної групи було визначено найбільш високий кореляційний зв'язок між стійкою мотивацією до самоосвіти в офіцерів курсової ланки в системі фізичної підготовки і ефективною організації та проведення ними форм фізичної підготовки (результати аналізу кореляційних зв'язків викладені у табл. 1).

У відповідності до отриманих результатів, викладених у табл.1, а також в процесі подальшого дослідження та аналізу самоосвітньої діяльності командирів курсової ланки в системі фізичної підготовки нами визначено структуру їхньої готовності до самоосвіти.

Зазначена структура складається із трьох рівнів, а саме: на першому рівні формується готовність до інтерпретуючої діяльності; на другому рівні формується готовність до відтворювальної діяльності та спостерігається збереження домінування зовнішньої мотивації; на третьому рівні формується готовність до особистісної самоосвітньої діяльності.

З метою визначення умов, які необхідні для покращення якості педагогічного керівництва самоосвітою офіцерів-командирів курсантських підрозділів, нами було проведено анкетування, у якому взяли участь викладачі та офіцери курсо-

Таблиця 1

Аналіз кореляційного зв'язку ефективності професійної діяльності із урахуванням основних компонентів готовності до самоосвіти офіцерів-командирів курсової ланки ВВНЗ ЗСУ

Компоненти готовності офіцерів до самоосвіти в системі фізичної підготовки	Ефективність професійної діяльності командирів курсової ланки
1) потреба у всебічному індивідуальному фізичному розвитку	+61
2) розвиток комунікаційних здібностей із метою вирішення службових питань, які виникають під час виконання функціональних обов'язків	+59
3) стійка мотивація до самоосвітньої діяльності в системі фізичної підготовки військовослужбовців	+57
4) прагнення та пошук нових більш дієвих способів вирішення військово-професійних завдань засобами фізичної підготовки військовослужбовців різних вікових груп та категорій	+53
5) удосконалення рівня розвитку теоретичних знань, практичних умінь в організації та проведенні різних форм фізичної підготовки	+41
6) посадова потреба у фізичному розвитку підлеглого особового складу під час форм фізичної підготовки	+40
7) впевненість у власних силах та здібностях в процесі самоосвіти	+39
8) зацікавленість сучасними освітніми технологіями, системами підготовки високопрофесійних фахівців за військово-обліковими спеціальностями	+31
9) потреба у формуванні індивідуальної методики організації та проведенні спортивно-масової роботи з підлеглим особовим складом	+29
10) уміння під час самостійної роботи працювати із сучасною науково-методичною та спеціальною літературою (інтернет-ресурсами)	+34

Аналіз виділення компонентів у структурі самоосвітньої діяльності офіцерів-командирів курсової ланки ВВНЗ ЗСУ в напрямі фізичної підготовки та спорту

Учений	Компонент			
	I компонент	II компонент	III компонент	IV компонент
Бойко О.В.	мотиваційний	ціннісний	пізнавальний	діяльнісний, особистісний
Галімов А.В.	ціннісно-орієнтаційний	інформаційно-змістовий	діяльнісно-технологічний	узагальнено-прогностичний
Кубіцький С.О.	ціннісно-мотиваційний	когнітивний	практичний	оцінний
Марюнда І.І.	змістово-цільовий	мотиваційний	організаційно-діяльнісний	контрольно-регульований
Павлов Я.В.	мотиваційний	змістовий	аналітико-оцінний	-
Сіцінський А.С.	мотиваційний	когнітивний	операціональний	емоційно-вольовий
Старчук О.О.	особистісно-мотиваційний	змістово-діяльнісний	оцінно-рефлексивний	-
Троцький Р.С.	мотиваційно-ціннісний	понятійно-змістовий	операційно-діяльнісний	емоційно-вольовий

вої ланки (n=27, осіб). Отриманні результати спеціального анкетування дозволили нам обґрунтувати та здійснити ранжування педагогічних умов, які необхідні для покращення якості педагогічного керівництва самоосвітою офіцерів курсової ланки в напрямі фізичної підготовки та спорту.

Надалі, у відповідності до аналізу науково-методичних джерел з обраного напрямку дослідження, нами визначено ряд компонентів, які є спільними (табл. 2).

У відповідності до вище викладеного вважаємо, що структура готовності офіцерів-командирів курсової ланки ВВНЗ ЗСУ до самоосвітньої діяльності в напрямі фізичної підготовки та спорту містить такі компоненти:

1) мотиваційний – розуміння труднощів службово-бойової діяльності та їх подолання, оцінювання своїх можливостей стосовно управління психічним та фізичним станом; вирішення завдань з оцінки початкового рівня підготовленості офіцерів у галузі фізичної підготовки різних груп населення, наявність потреби в самоосвітній діяльності та її мотивах, рівня сформованості в офіцерів навичок та умінь до самостійної роботи у напрямі фізичної підготовки;

2) функціональний – формування та розвиток необхідних компетентностей, які необхідні для виконання завдань за призначенням у різних умовах службово-бойової діяльності; вирішення завдання з планування мети, змісту самостійної роботи, визначення складності завдань, призначених для відпрацювання під час самостійної роботи, враховуючи індивідуальні можливості офіцерів, проведення спеціальних інструктажів перед початком самостійної роботи;

3) прикладний – забезпечення розвитку військово-професійних рухових дій засобами спеціальної фізичної підготовки та засобами різних форм фізичної підготовки; вирішення завдання

з надання методичної допомоги офіцерам під час відпрацювання самостійних завдань та своєчасного дієвого реагування на пропозиції офіцерів курсової ланки щодо покращення якості організації та проведення форм фізичної підготовки з курсантами різних років навчання;

4) стресостійкий – формування високої психологічної стійкості військово-службовців до несприятливих факторів службово-бойової діяльності; виховання психофізичної готовності до проведення контрольних заходів у напрямі організації самоосвітньої діяльності офіцерів досліджуваної категорії; внесення коректив у процес самоосвіти, враховуючи вимоги керівних документів, а також здійснення аналізу ступеня зростання професійної майстерності та досягнення намічених цілей у напрямі самоосвіти офіцерів у галузі фізичного виховання різних груп населення.

Зазначена технологія була апробована під час педагогічного експерименту. Отримані нами результати свідчать про високу ефективність розробленої технології педагогічного керівництва самоосвітньою діяльністю командирів курсової ланки ВВНЗ ЗСУ. Варто зауважити, що динаміка рівня саморозвитку офіцерів курсової ланки в напрямі фізичної підготовки та спорту експериментальної групи (Ег, n=15 осіб) була достовірно вищою, ніж у представників контрольної групи (Кг, n=15 осіб). Крім цього, наприкінці педагогічного експерименту рівень саморозвитку у представників Ег склав 4,01 бали (за 5-ти бальною шкалою оцінювання), на відміну від представників Кг, у яких зазначений показник склав 3,71 бали відповідно (при P≤0,05).

У свою чергу, сформованість загальнопедагогічних умінь, теоретичних знань та практичних навичок у проведенні форм фізичної підготовки з курсантами у офіцерів Ег курсової ланки була достовірно вищою, ніж у представників Кг.

Висновки. Таким чином, у відповідності до вищевикладеного необхідно підкреслити, що педагогічне керівництво самоосвітою офіцерів курсової ланки є відносно тривалим процесом, який включає у свою структуру декілька етапів. Динаміка цього процесу залежить від індивідуально-типологічних та психологічних особливостей особистості офіцера, його професійної підготовленості та педагогічного уміння, а також рівня розвитку мотивації, уміння організувати самостійну роботу. Крім цього, під час саморозвитку проявляється ряд особливостей та залежностей, знання та облік яких дозволяє ефективно та раціонально використовувати технологію педагогічного управління зазначеним процесом.

Отже, мета роботи досягнута, а поставлені перед нами завдання – виконані. Результати дослідження впроваджені в систему професійної підготовки командирів курсантських підрозділів навчально-наукового інституту фізичної культури та спортивно-оздоровчих технологій Національного університету оборони України імені Івана Черняхівського.

Перспективи подальших досліджень, передбачають розроблення комплексу тестових завдань, спрямованих на формування в командирів курсантських підрозділів ВВНЗ ЗСУ методичних знань та практичних навичок у проведенні форм фізичної підготовки.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Діденко О.В. Педагогічні умови професійного самовдосконалення майбутніх офіцерів : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 / НДПСУ. Хмельницький, 2003. 13 с.
2. Кошолуп А.С. Педагогічні умови підготовки майбутніх учителів до фізичного самовдосконалення : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 / Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського. Вінниця, 2009. 20 с.
3. Лодатко Є.О. Моделювання педагогічних систем і процесів : монографія / Сумський державний педагогічний університет. Слов'янськ, 2010. 148 с.
4. Некрасов С.М. Готовність педагога до професійного саморозвитку: сутність, структура, проблеми дослідження. *Науковий вісник Меліто-польського державного педагогічного університету імені Богдана Хмельницького*. 2010. № 5. С. 200–207.
5. Огнистий А.В., Бірюков О.В. Самостійна робота як шлях мінімізації аудиторних занять з фізичного виховання у вищому навчальному закладі. *Теорія та методика фізичного виховання*. 2009. № 2. С. 38–43.
6. Піддубний О.Г., Лисак Г.Г., Смірнов Б.П. Аналіз існуючої системи підготовки офіцерів та вимог до керівників, що залучені до проведення занять в період первинної військово-професійної підготовки. *Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту*. 2004. № 1. С. 41–42.
7. Ольховий О.М. Модульно-рейтингова система підготовки офіцерів-керівників до занять з фізичної підготовки : автореф. дис. ... канд. наук з фіз. виховання і спорту : 24.00.02 / Львівський державний університет фізичної культури. Львів, 2005. С. 14–15.
8. Глазунов С.І. Проблеми мотивації к фізическому совершенствованию офицеров Вооруженных сил Украины. *Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту*. 2007. № 1. С. 16–20.
9. Романчук С.В. Недостатки программы формирования мотивации курсантов ВНЗ к занятиям физической подготовкой и спортом : монографія / ХДАДМ (ХХПІ). Харків, 2007. С. 173–176.
10. Перкатий Р.І. Сутність, зміст та структура самоосвітньої компетентності майбутніх офіцерів національної поліції. URL : http://nbuv.gov.ua/UJRN/znpnadrcrp_2016_4_19.
11. Довмантович Н.Г. Самоосвітня компетентність майбутніх фахівців у педагогічній теорії. *Педагогічний процес: теорія і практика*. 2014. № 3. С. 18–22.
12. Хацаюк О.В. Сутність та структура готовності майбутніх офіцерів НГУ до виконання завдань за призначенням засобами спеціальної фізичної підготовки. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах*. 2019. № 65 (Т. 2). С. 144–155.